Jan Guillou

TARINAN LOPPU

Suuri vuosisata X

Suomentanut Petri Stenman

LIKE

Like on julkaissut Jan Guilloulta myös teokset:

Tie Jerusalemiin (2001)
Temppeliherra (2001)
Pohjoinen valtakunta (2002)
Arnin perintö (2003)
Suuri paljastus (2004)
Varkaiden markkinat (2005)
Uinuva uhka (2008)
Tyttäresi tähden (2008)

Suuri vuosisata -sarja:
Sillanrakentajat (2012)
Keikari (2013)
Punaisen ja mustan välissä (2014)
Sokea piste (2015)
Sininen tähti (2016)
Made in America (2017)
1968 (2018)
Tapetut unelmat (2019)
Toinen kuolemansynti (2020)

Alkuteos: *Slutet på historien. Det stora århundradet X.*

Copyright © Jan Guillou 2020
Published by agreement with Piratförlaget AB

Suomenkielinen laitos © Like Kustannus / Kustannusosakeyhtiö Otava 2021

LIKE

Like Kustannus
Helsinki
www.like.fi

ISBN 978-951-1-39202-6

OTAVA KIRJAPAINO
Keuruu 2021

TEHTY SUOMESSA
MADE IN FINLAND

YMPÄRISTÖMERKKI
MILJÖMÄRKT
4041 0037
Painotuote

SUKUPUU

Vuosi 1991

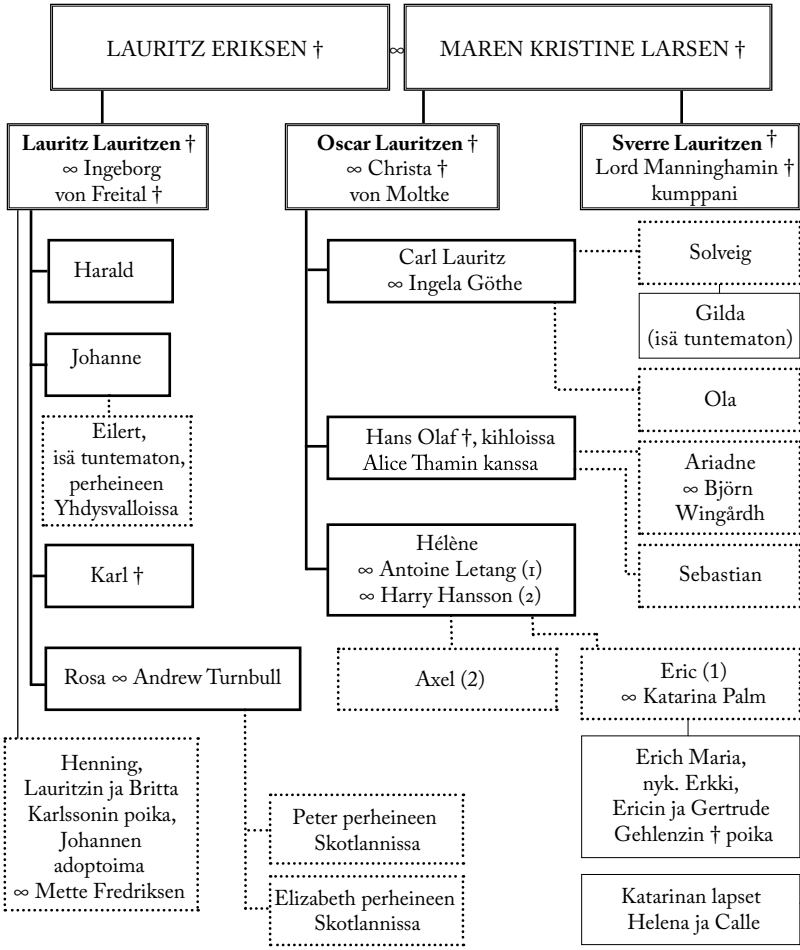

I

Kummitus

Tukholma, 10. joulukuuta 1991

Pitkämatkainen vierailija taitaa ensimmäiseksi kiinnittää huomionsa neekereiden runsauteen katukuvassa.

Ainakin jos ei minun laillani ole käynyt kaupungissa sodan loppumisen jälkeen eli pian puoleen vuosisataan, aivan toisessa ajassa ja kaikesta päätellen aivan toisessa maassa. Myös itämaista ja slaavilaista verta sisältävä vierasrotuinen aines, joka kohtaa vierailijaa Tukholmassa, on epäröimättä kuluneiden vuosien silmiinpistävin muutos. Muutoin yllättävän paljon on entisellään. Jos kävelen hotelliltani kulman taakse ja pitkin Kungsgatania, kaikki on kuin ennen vanhaan aina Sveavägenille asti, jonka varrelta kaikki tyylikkäät rakennukset on kuitenkin purettu ja korvattu lukuisilla, amerikkalaisten vulgaaria makua apinoivilla niin kutsutuilla pilvenpiirtäjillä. Mieluummin kävelen alas Birger Jarlsgatania, Stureplanin ja Nybroplanin kautta Strandvägenille ja kohti Djurgårdsbronia. Sielläkin kaikki on kuten minä muistan, Tukholmaahan pommitettiin ainoastaan kerran, asialla olivat venäläiset. Joten jälleen ison muutoksen tekevät nämä kaikki kohtaamani vieraat kasvot.

Minun tuntemani Ruotsi oli epäilemättä rodullisesti homogeeninen maa. Sitä omituisempaa on, että niin harvat kansalaiset tuntuvat havainneen vaarallisen muutoksen saati alkaneet vastustaa sitä.

Niinpä tässä kansallisen tietämättömyyden – tai pahemmassa tapauksessa piittaamattomuuden – pimeydessä pidin aluksi

valonpilkahduksena, että maahan on kuitenkin ilmestynyt uusi poliittinen puolue, joka kiistatta on huomannut vaaran. Koska pidin arviotani kuitenkin hieman epävarmana – olivathan tietoni riittämättömät – pyysin Marlenea keskeyttämään varsinaisen tehtävänsä muutamaksi päiväksi ja laatimaan raportin tästä uudesta isänmaallisesta puolueesta, joka kaikesta huolimatta haali kokoon kuusi seitsemän prosenttia äskettäisten valtiopäivävaalien äänistä. Tuloshan oli joka tapauksessa merkittävästi parempi kuin meillä ensimmäisissä valtiopäivävaaleissamme Weimarin tasavallan aikana.

Marlenen raportti oli mallikelpoinen, selkeä ja tiivis ynnä sanomalehtileikkein täydennetty, hyvää työtä siksikin, että hänen omat poliittiset mieltymyksensä kallistuvat aivan toiseen suuntaan. Hän on epäilemättä, luultavasti tajuamattaan, lahjakkuus joka ratkaisisi tehtävänsä missä tahansa tiedustelupalvelussa. Hän oli varsinainen löytö, hyvinkin sadan dollarin päiväpalkkansa arvoinen.

Tulokaspuolue ”uudelta demokratialta” toki puuttuu ideologinen vakaus. Selvästi se ajaa isänmaallista linjaa, jonka kärki on suunnattu kaikenlaisten heikkolaatuisten ulkomaalaisten levottomuutta herättävää tulvaa vastaan. Näin ollen on löydetty strateginen pääkysymys lähivuosikymmeniksi. Tähän asti kaikki hyvin.

Mutta heiltä puuttuvat sekä arvokkuus että fanaattisuus – käytän sanaa positiivisessa sivumerkityksessä, joka sillä aikoinaan oli – mitä asian vakavuus vaatisi. Puolueen kaksi johtajaa vaikuttavat enemmänkin vallattomilta vitsiniekoilta, joiden agitaatio voi yltyä silkaksi mauttomuudeksi. Toinen heistä – ilmeisesti äärimmäisen monipuolinen liikemies – kertoi muun muassa toiveestaan, että viime vuosina maahan vyöryneistä lukuisista afrikkalaisista joku tartuttaisi aidsin neekeriystävällisen liberaalin puolueenjohtajan tyttäreen.

Niin ikään kiusallista oli, kun varapuoluejohtajaksi tituleerattu henkilö seuraavaksi vastusti tukea jälkeenjääneille afrikkalaismaille sillä perusteella, että asiat olivat paremmin aiemmin, kun leijonat söivät paljon

neekereitä. Epäselväksi jäi, mistä syystä afrikkalaiset leijonat olisivat nyt muuttaneet ruokailutottumuksiaan ja mitä ongelmalle voitaisiin tehdä.

Tällaiset älyllisesti ala-arvoiset lausunnot eivät ole omiaan herättämään suuren yleisön luottamusta. Johtopäätöksen täytyy valitettavasti olla, että pohjimmiltaan terveen isänmaallinen puolue pääsi valtiopäiville aivan liian pian ennen kuin ehti muotoilla harkitun poliittisen ohjelman. Puolueen elinvoima onkin sen takia vahvasti kyseenalaistettava.

Niinpä panen enemmän toivoa uuteen ja huomattavasti radikaalimpaan liikkeeseen, joka käyttää itsestään nimeä ruotsidemokraatit. Nimi on hieman harhaanjohtava, koska ”demokratiaa” puolue tuskin tavoittelee. Se voi tietysti olla tilapäinen taktinen myönnytys sovinnaismielipiteelle, joka pitää edelleen kiinni kaikista sanaan demokratia liittyvistä harhakuvitelmista. Pohjimmiltaanhan tuo poliittinen järjestelmä tarkoittaa, että kolme sutta ja kaksi lammasta äänestää, mitä syödään päivälliseksi. Mutta puolueen nimen voi helposti vaihtaa joskus tulevaisuudessa, kun aika on kypsä.

Eilen sain kuitenkin erittäin antoisan oppitunnin näiden ruotsidemokraattien vuotuisessa päämielenilmauksessa, kun he esiintyivät kuningas Kaarle XII:n kunniaksi koko voimallaan Tukholman kaduilla.

Vakaa vaikutelmani on että nämä nuorekkaat idealistit ovat kaiketi ymmärtäneet ”jännityksen strategian” ja soveltavat sitä tunnetun esimerkin mukaan. He houkuttelevat Neuvostoliiton luhistumisen jälkeen voimakkaasti heikentyneet kommunistit Kaarle XII:n patsaan ympärille melko yksinkertaisella populaarimusiikilla, pikemminkin iskelmillä kuin taistelulauluilla, laukomaan naiiveja iskulauseita kuten ”pysäyttäkää rasismi”, ”puolustakaa rauhaa” ja vastaavaa. Näin kommunistit altistavat itsensä hyökkäykselle. Kuin suoraan SA:n tuoreiden jäsenten ohjekirjasta. Ja SA:n tavoin he hyödynsivät sitä, että taannoin yksi heidän toverinsa oli kaatunut Malmössä yhteenotossa poliisivoimien kanssa. Tässäkö tuleva Ruotsin Horst Wessel?

Marlenen mukaan liike on myös harvinaisen aktiivinen suorassa toiminnassa, kuten polttopulloiskuissa niin kutsuttuihin pakolaisten vastaanottokeskuksiin ympäri maata. Yleisesti epäillään myös, luultavasti varsin perustellusti, että yksi tai useampi näistä nuorista intomielisistä on alkanut eliminoida etenkin tummaihoisia ulkomaalaisia lasertähtäimellä varustetuilla tuliaseilla. Lehdistö kutsuu ilmiötä ”Lasermieheksi”, ja nämä ruotsidemokraatit juhlivat sitä voimallisesti kaikissa julkisissa mielenilmauksissaan, kuten myös eilisiltana. Näin luonnollisesti nostatetaan vahvoja tunteita ja sanomalehtiotsikoita, joten tämä on epäilemättä jännityksen strategian harkittu ja johdonmukainen sovellus. Eikä vanha toveri voi olla tunnistamatta itseään.

Valitettavasti mukana on kuitenkin myös muutamia negatiivisia piirteitä. Enemmistö eilisen mielenosoituksen isänmaallisista osanottajista oli ilmeisen juovuksissa, huonosti pukeutuneita ja jostain syystä kaljupäisiä. Kun moiset retkut kantavat ympäriinsä hakaristilippuja, vaikutelma on aatteelle sopimaton. Sitä paitsi heidän taktiikkansa oli lievästi sanoen harkitsematon. He hyökkäsivät hyvin varustettuja mellakkapoliiseja vastaan vaikka olivat selvässä alakynnessä ja saivat näin ollen kunnolla selkäänsä, perääntyivät noloina ja alkoivat huutaa: ”Heil Lasermies!” Tästä piina vain paheni, kun he alkoivat karjua ulkomaalaissioista oikea käsi vakaasti eteen ojennettuna. Puhtaan taktisesti esitys oli siis kelvoton.

Toisaalta on pidettävä mielessä kaksi asiaa. Juuri näin retkut SA:ssa aloittivat. Ja kun he olivat muutaman vuoden jälkeen menestyneet riittävästi, tuli aika hankkiutua heistä eroon, kuten me teimme vuonna 1934.

Paraikaa käynnissä on jännityksen strategian ensimmäinen vaihe. Myöhemmin tarkkaan valittuna hetkenä koittaa aika pukeutua huolitellusti, vähentää katuväkivaltaa ja suunnata puhtaasti sotilaallinen taktiikka esimerkiksi sellaisiin ulkomaalaiskeskittymiin kuin pakolaisleirit. Mahdollisesti myös hyödyntää laajemmin nyt ”Lasermieheksi” kutsuttua taktiikkaa.

Tämä on toinen strateginen askel. Mutta jokin sanoo minulle, että nämä ruotsidemokraatit ovat pystyviä ja hyvin perillä asioista. Tuskin kaljupäät mutta ainakin johtajat. Heille on varmaan täysin selvää, että tappelemalla poliisin kanssa ei menestytä, varsinkin kun nykyisten voimasuhteiden vallitessa ollaan tuomittuja häviämään sekä fyysinen yhteenotto että kansan enemmistön sympatiat. Menneen ja nykyisen välillähän on muutamia ratkaisevia eroja. Meidän aikanamme oli olemassa vahva kommunistinen liike, joka niin ikään keskittyi katuväkivaltaan. Stalinin kannattajien ruumiillinen kuritus saattoi herättää monissa sympatiaa, ja tilanteessa voitiin pitkittää jännityksen strategian ensimmäistä vaihetta. Mutta ei selvästikään täällä ja tänään, kun kommunismi on jo luhistunut.

Minusta kuitenkin tuntuu, että nämä ruotsidemokraatit tekevät paraikaa läksyjään ja näin ollen jättävät pian epätarkoituksenmukaisen katuväkivallan taakseen ja siirtyvät salaisiin sabotaaseihin, polttopulloiskuihin ja salamurhiin ja saavat siten valelehdistön liioittelemaan heidän voimaansa, ja esittämään sillä tavalla heidän hyödyllisiä idioottejaan.

Jos he sen jälkeen seuraavat käsikirjaa, heidän johtajansa alkaa esiintyä kunnon kansalaisena ja väittää vastustavansa kaikkea väkivaltaa sekä ryhtyy sen sijaan kehittämään kulttuuri- ja propagandapolitiikkaa. Alussa yksi tärkeimmistä tavoitteista on luoda vastine ”huhuryhmille”, kuten me niitä jo 30-luvun alussa kutsuimme. Näiden ryhmien tehtävä on nuuskia kaikki löytyvät poliisin pöytäkirjat, joissa käsitellään ulkomaalaisten tekemiä rikoksia, mieluiten törkeitä väkivaltarikoksia, raiskauksia ja varkauksia. Sen jälkeen tietoa levitetään tavalliseen tapaan lentolehtisissä ja kiistakirjoituksissa. Toiminta osoittautui aikoinaan hyvin tehokkaaksi. Voin hyvin ajatella suurimman osan saksalaisista olleen jo 30-luvun alussa vuorenvarmoja, että juutalaiset olivat syyllistyneet valtaosaan petoksista, varkauksista ja jopa raiskauksista. Tässä maassa pitää juutalaisten harvalukuisuuden vuoksi varmaan keskittyä arabeihin tai jugoslaaveihin.

Tätä tarkoitusta varten täytyy myös luoda oma lehdistö, mutta sen kai kaikki tietävät.

Ken elää, se näkee, sanotaan. Pelkäänpä etten elä niin kauan, että näkisin näiden nuorten idealistien kypsyvän ja nousevan taistelun viimeisessä vaiheessa valtaan joko valtiopäivävaalien äänienemmistöllä tai, kuten meidän tapauksessamme, vähintään haalimalla tarvittavan monta ääntä ja muodostamalla aluksi koalition porvarillisen oikeiston kanssa.

Tukholma, 13. joulukuuta 1991

Pelkään että innostuin pari päivää sitten liikaa ja kirjoitin itseni uuvuksiin, sitä paitsi jonkin verran aiheen vierestä. Se oli kuitenkin sangen luonnollista, kun sain kokea tämän déjà vun nykyajan ensimmäisestä SA:sta ikään kuin olisi 1920-luku.

Nyt palaan tehtävään. Minun täytyy suorittaa se kurinalaisesti ja suunnitelman mukaan, analysoida edellytykset huolellisesti ennen kuin teen ratkaisevan aloitteen. Tuntuu ilman muuta oikealta työskennellä niin. Tarkemmin ajateltuna nimenomaan niinhän minun aikuinen elämäni Abwehrissa ja Kriegsmarinessa alkoi. Raporttia raportin perään, sen jälkeen analyyttinen käsittely, lopulta toimenpide.

Ei olisi ollut kovin menestyksekästä lähestyä ilman valmisteluja sukuani, jolle olen kaiken järjen mukaan kuollut tai vähintäänkin synkkä salaisuus, josta ei puhuta. He tuntuvat kaikki olevan parantumattomia demokraatteja. Marlenen raporteista se on käynyt kiistattoman selvästi ilmi.

Oli siunaus että löysin hänet, ja myönnettäköön onnellakin olleen osansa. Omin päin minä, vanhana tiedustelu-upseerinakin, olisin selvinnyt huonosti tukenani tuskin muuta kuin puhelinluettelo.

Hotellin espanjalainen yöportieeri tuli odottamattomaksi avukseni. Olettaakseni hän ei nähnyt lävitseni, vaikka minun ei voi parhaalla

tahdollakaan väittää näyttävän argentiinalaiselta. Nimeni Haraldo Valdelibre saattoi lisäksi kuulostaa aavistuksen teennäiseltä syntyperäisen espanjalaisen korvissa. Mutta senõr Figueras ei tunnu pitäneen espanjaani muuna kuin tyypillisesti latinalaisamerikkalaisena, se nyt muuten vielä puuttuisi kaikkien näiden vuosien jälkeen.

Me keskustelimme jonkin verran palattuani kotiin ensimmäiseltä iltakävelyltäni, aluksi enimmäkseen kohteliaisuuksia niin että yksi asia johti toiseen ja kerroin olevani täällä etsimässä kaukaisia sukulaisiani. Silloin hän neuvoi minua hakemaan Keltaisten sivujen ilmoituksella toimittajakorkeakoulun opiskelijaa, joka on valmis ”ekstraamaan” (minulle uppo-outo sana). Kun seuraavana päivänä muotoilin vastaanoton päivähenkilökunnan avulla ilmoituksen, päättelin virheellisesti että minun pitäisi peräänkuuluttaa saksaa puhuvaa henkilöä. Sata dollaria päivässä oli muutoin riittävän houkutteleva tarjous.

Sain vain kaksi vastausta avokätisestä palkkiolupauksesta huolimatta. Ilmeisesti vaatimus saksan kielestä säikäytti hakijat pois. Ruotsin nuoret eivät enää puhu saksaa, senõr Figueras valisti minua kun otin asian puheeksi hänen kanssaan. Ensisijaisesti he puhuvat englantia, joskin kuten gringot. Seuraavaksi yleisimmin luultavasti espanjaa, hassua kyllä. Mutta ei missään nimessä saksaa.

Päinvastoin kuin ennen vanhaan siis. Se liittyy tietenkin sodan lopputulokseen, että englanti on korvannut saksan. Espanjan yleisyyttä voi pitää yllättävänä, mutta sillekin on poliittiset selityksensä. Ruotsiin esimerkiksi tuli paljon chileläisiä sotavoimien syrjäytettyä Santiagossa Allenden kommunistihallinnon. Myös koko joukko argentiinalaisia on saapunut maahan vastaavista syistä.

Marlene vahvisti että hänellä oli toimittajakorkeakoulussa kaksi chileläistä kurssikaveria. Turvallisuusnäkökulmasta latinalaisamerikkalainen toimittajaopiskelija olisi kyllä ollut assistenttina parempi. Toisaalta Marlene oli todellinen löytö.

Mutta hänen täydellinen, ilmiselvästi hampurilaiselta kalskahtava saksansa paljasti hänen olevan puoliksi saksalainen aivan kuten minä. Toki hän tietää, että olen kirjoittautunut hotelliin argentiinalaisella henkilöydelläni. Hän on terävä-älyinen, joten hänen olisi pitänyt voida laskea yksi plus yksi.

Ehkä hän on hämääntynyt vakuutuksestani, että luen ruotsia täysin sujuvasti, vaikka en mielelläni puhu kieltä. Siksi hänen ei siis tarvitse vaivautua kääntämään raportteihinsa liittämiään lehtileikkeitä. Sen lisäksi hän on tässä vaiheessa keksinyt, että etsimäni sukulaiset eittämättä kuuluvat osin tunnettuun sukuun, jota kuitenkaan ei voi epäillä poliittisin perustein.

Siksi en usko että hän löytää syyn ilmiantaa minut, jos hän on sattumalta sukua Saksan pakolaisille, jotka ovat paenneet niin sanotusti aivan toisenlaisista syistä kuin minä. Argentiinalainen passini on aito, eivätkä Ruotsin tai Argentiinan viranomaiset ole etsintäkuuluttaneet minua. Saksan mahdollisesti, mutta mistä hän sen voisi tietää? Eikä hän kai myöskään halua luopua ”ekstraamisestaan”, miten tosiaan kummallinen sana, ja päivittäisestä sadasta dollaristaan. Eikä hän sitä paitsi tiedä, että hänen erittäin pätevä tutkimustyönsä kaikkien näiden rekistereiden ja lehtipinojen parissa lähestyy loppuaan. Pian minulla on tarpeeksi perusteita siirtyä itse operaatioon.

Minulla näyttää olevan ensimmäistä ja todennäköisesti ratkaisevaa lähestymistä varten valittavanani ensi kädessä jompikumpi kahdesta henkilöstä. Joko rakas siskoni Johanne tai Eric Letang, minun ”serkkuni”, kuten me suvussa kaikkia puhuttelimme. Asiallisemmin tämä Eric on yhden oikean serkkuni, Oscar-enon tyttären Hélènen, poika. Serkkuni muistan hämärästi lapsuuteni Berliinistä.

Huomattavan nuorella iällä Hélène-serkku teki sellaisen tyhmyyden, että meni naimisiin ranskalaisen vastarintamiehen kanssa täällä Tukholmassa, siitä tuo kummallinen ranskalainen nimi Letang. Sen alkuperä on kuulemma Bretagnessa.

Sille on luonnollinen selityksensä, että Marlenen raportointi juuri tästä ”serkusta”, Eric Letangista, on kasvanut ylivoimaisesti laajimmaksi ja täyttää kokonaisen oman kansion. Hän on yksi maan tunnetuimmista ja kenties myös kiistanalaisimmista asianajajista, jota maan suurin sanomalehti syyttää jatkuvasti niin kommunistiksi kuin antisemitistiksi ja terroristiksikin. Viime mainittu saattaa mutkistaa asiaa, muutoin olisi ihanteellista ottaa ensikontakti nimenomaan asianajajaan.

Marlene ei ole varauksetta ihastunut asianajaja Letangiin, se paistaa läpi hänen raporteistaan, vaikka hän tekee parhaansa kirjoittaakseen asialliseen sävyyn.

Marlene vastustaa sitä osaa Letangin asianajajatoiminnasta, joka tuntuu erityisesti keskittyvän puolustamaan hirveimmistä seksuaalirikoksista epäiltyjä miehiä. Tässä hän on kaikesta päätellen menestynyt tavalla, jota Marlene ja ”naisasialiike” paheksuvat voimakkaasti. Kyse on siis puhtaasti poliittisesta paheksunnasta.

Kummallista kyllä kriittiset vivahteet puuttuvat, kun puhe on asianajaja Letangin paljon aiemmista edesottamuksista vasemmistoradikaalissa liikkeessä. Nuoruudessaan 60- ja 70-luvulla hän on kuuleman mukaan kuulunut antisionistiseen solidaarisuusliikkeeseen ja ottanut kantaa palestiinalaisten vapaustaistelun puolesta. Sitä on helppo sympatisoida, ainakin minun mielestäni. Sitä merkillisempää on, että Marlenella ei ole asiasta kriittistä sanomista.

Hämmästyttävämpiä ovat Letangin suunnilleen samanaikaiset yhteydet länsisaksalaiseen terroritoimintaan. Tämän Marlene kuitenkin selittää rakkaussuhteella saksalaiseen naisasianajajaan, jonka Länsi-Saksan poliisi ampui terroristiratsiassa hengiltä.

Suhde oli kuitenkin jo johtanut lapseen, joka kastettiin Erich Mariaksi ja jonka Letang sittemmin adoptoi vaihtaen etunimen muotoon Erkki.

Poika on nykyään noin kahdenkymmenen ja ansioitunut jääkiekkoilija Pohjois-Amerikassa, samoin kuin sivumennen sanoen hänen eräänlainen velipuolensa, joskin he pelaavat eri joukkueissa.

Toisessa jääkiekkoilijassa kiinnostavaa on pikemmin hänen äitinsä, joka on toista kertaa naimisissa, nyt siis Eric Letangin kanssa. Sosiaalidemokraattien kuluneen syksyn vaalitappioon asti hän oli kehitysyhteistyöministeri.

Kaksi seikkaa vaikuttaa minusta erityisen kiinnostavalta. Jos asianajaja Letang on naimisissa naisen kanssa, joka vielä aivan hiljattain oli Ruotsin hallituksen jäsen, heidän voi olettaa kuuluvan maan eliittiin. Se voi olla hyödyksi meidän asiallemme. Mutta se voi olla myös arkaluonteista.

Toinen, minulle henkilökohtaisesti erityisen kiinnostava seikka on, että asianajaja Letangin uskotaan puhuvan erittäin hyvää saksaa. Sen ei voi sanoa olevan tyypillistä muualta kuin Elsassista tai Lothringenistä tulevalle ranskalaiselle, mutta selittynee niin hänen rakkaustarinallaan saksalaisen asianajajan kanssa kuin tosiasialla, että hänen isoäitinsä Christa von Moltke ei tiettävästi ole koskaan puhunut ruotsia. Ei ainakaan vielä silloin kun minä hänet tunsin. Yhtä kaikki on helpotus, että mahdolliset keskustelut meidän välillämme voidaan käydä saksaksi. Se tekee hänestä ammattinsa lisäksi erittäin todennäköisen ensimmäisen yhteyshenkilön.

Vaihtoehto on tietysti rakas siskoni Johanne, joskin kysymys kuuluu, kuinka rakastavasti hän nykyään isoonveljeensä suhtautuu.

Marlenen raportti Johanne Lauritzenista, joka on eläkkeellä oleva kulttuuritoimittaja mutta edelleen aktiivinen kirjoittaja, oli tietyissä suhteissa yhtä pahaenteinen kuin yllättäväkin.

Viime vuonna hänelle ja toiselle Norjan vastarintaliikkeen naispuoliselle sankarille myönnettiin sodanaikaisista ansioista Pyhän Olavin suurristi, olettaakseni siinä näkyy miekkakin. Hieman myöhässä kaiketi, neljäkymmentäviisi vuotta sodan loppumisen jälkeen. Marlenen analyysin mukaan, jonka hän on saanut tietoonsa norjalaiselta niin kutsutulta naisliikkeeltä, Norjan verkkaisuus selittyy sillä, että sodan loputtua vastarintaliikkeen naiset vetäytyivät takaisin aiempaan elämäänsä.

Miehet puolestaan kirjoittivat muistelmia ja esiintyivät lukemattomissa lehtihaastatteluissa kertomassa enemmän tai vähemmän totuudenmukaisesti uroteoistaan.

Niin asia voi hyvinkin olla, koska miehet ja naiset katsovat sotaa luonnostaan aivan eri tavoin. Marlenen analyysin puolesta puhuu sekin, että Johanne aivan ilmeisesti vieroksui kaikkea julkisuutta, joka Norjan kuningaskunnan huomionosoituksesta seurasi. Lehdistö kaivoi esiin joukon kohahduttavia yksityiskohtia, kuten sen että Johannella oli majurin arvo brittiläisissä erikoisjoukoissa SOE:ssa ja että sodan jälkeen hänelle myönnettiin MC, Military Cross. Toimittajien haluttua tietää enemmän asiasta hän oli ollut äärimmäisen vähäpuheinen.

MC ei todellakaan ole mitään katinpaskaa, etenkään yhdessä Pyhän Olavin suurristin kanssa. Pikkusiskolle on kiistatta myönnetty korkeammat kunnianosoitukset kuin isolleveljelle. Onneksi ei sentään korkeampaa upseerinarvoa, koska minä erosin – vai miksi sitä pitäisi sanoa – SS:stä Obersturmbannführerinä.

Yhtäältä ironialle voi hymyillä. Toisaalta kysyä, mitä se merkitsee jos me tapaamme. Sodan aikana meidän velvollisuutemme oli ollut tappaa toinen yhteenotossa. Mutta kuinka paljon neljänkymmenkuuden vuoden jälkeen on jäljellä hänen vihastaan, vai pitäisikö sanoa itsevihastaan? Hänhän on yhtä saksalainen kuin minä, samoin kuin minä olen yhtä norjalainen kuin hän? Vastausta ei tietenkään voi tietää.

Voin kuitenkin vedota lieventävään asianhaaraan. Vuoteen 1941 asti hän oli Hjemmefrontenin kuriiri ja matkusti vähän väliä Norjaan sillä verukkeella, että kävi tapaamassa isoäitiämme, norjaksi bestemor, Osterøylla Bergenin edustalla.

Ja minut SS Hauptsturmführerinä oli silloin luonnollista kyllä sijoitettu Osloon, koska puhuin sujuvaa norjaa.

Gestapo oli hänen jäljillään, ja hänet oli määrätty otettavaksi kiinni seuraavalla matkalla. Tiesin asiasta, koska Gestapolla ja SS:llä oli yhteinen johto.

Matkustin Saltsjöbadeniin ja varoitin häntä, mistä olisin lain mukaisesti voinut saada petostuomion ja tulla ammutuksi. Se hänen on täytynyt tajuta.

Mehän olemme kuitenkin samaa verta, minun tapauksessani jopa sukututkimuksella tarkkaan selvitetysti. Jokaisen alussa pääsyä SS:ään hakeneen täytyi pystyä todistamaan arjalainen taustansa, ja siinä suhteessa me sisarukset olemme harvinaisen ansioituneita. Tutkimuksessa kävi ilmi, että arjalainen veremme voitiin Muttin, von Freitalin, puolelta todistaa ajassa taaksepäin vuoteen 1325. Ja isän puolelta aikojen alkuun, koska hän oli norjalainen ja siten viikinki. Nykyään moisesta voisi ehkä laskea leikkiä, mutta samaa verta me olemme.

Luultavasti asianajaja Letang olisi sittenkin taktisesti vähemmän epävarma kontakti kuin rakas siskoni Johanne, koska kysymys on tunteista ja naisten tunteita on hankalampi ennakoida. Asianajajan päivittäisenä työnä on puolustaa alhaisimpia rikollisia, joten Letangin tulisi osata helpommin pitää erillään henkilökohtaiset tai peräti poliittiset tunteensa ja objektiiviset tosiasiat.

Muut sukulaiset, mahdollisesti yhtä lukuun ottamatta, ovat jutun kannalta päivänselvästi vähemmän kiinnostavia. Isäni Lauritz ja hänen kaksi veljeään, enoni Oscar ja Sverre ovat kuolleet. Minun ja Johannen pikkusisko Rosa on ilmeisesti säädynmukaisissa naimisissa Skotlannissa, missä hän on perustanut perheen ja asunut vuosikaudet. Vaikuttaa ehdottomasti sopimattomalta. Pikkuveli Karl kaatui Ruotsin laivaston upseerina ilman perillisiä.

Toisessa sukupolvessa Oscar-enon jäljiltä ei ole ketään käyttökelpoista. Serkkuni Hans Olaf oli jonkin sortin epäonnistunut taiteilija, joka sai hyvin niukasti julkisuutta (minun on taas kerran hämmästeltävä Marlene-neidin kykyä tonkia arkistoja ja sanomalehtien pikkuuutisia, hän löysi jopa Hans Olafin kuolinilmoituksen).

Carl Lauritz -serkku saavutti 80-luvulla epäilemättä paljonkin julkisuutta toimiessaan hallituksen puheenjohtajana suvun kiinteistöalan

yrityksessä. Mutta tarkempi analyysi osoittaa, että hän oli suunpieksäjä. Kiinteistöyhtiö nousi kuin aurinko ja lässähti kuin kohokas. Sitä paitsi hänen tyttärensä Solveig hoiti kaikki liikeasiat. Odotan analyysia tyttärestä.

Kiistattomat faktat todistavat kuitenkin, että serkkuni Carl Lauritz ei ole koskaan saavuttanut mitään muuta kuin sinänsä kunniakkaita voittoja kilpapurjehduksessa, johon hänestä on aikoja sitten tullut liian vanha. Mitään ammattia tai toimeentuloa hänellä ei ilmeisesti ole koskaan ollut. Sanalla sanoen saamaton velttomuna. Lisäksi mahtipontinen, joissakin sanomalehtijutuissa hän ylvästelee kutsumalla itseään ”Lauritzenin suvun päämieheksi”. Hän ei siten tule kuulonkaan muuhun kuin verioikeutensa nojalla saamaan osan saaliista.

Serkkuni Hélène, siis asianajaja Letangin äiti, vaikuttaa muuttaneen maasta, epäselvää on mihin ja miksi. Marlene uurastaa edelleen asian kimpussa.

Toistaiseksi tuntuu selvältä, etten voi liittoutua yhdenkään toisen sukupolven serkun kanssa. Mahdollisesti lukuun ottamatta Hélèneä, josta en ole vielä saanut riittävästi taustatietoa.

Vanhuus vaatii veronsa. Ennen pystyin tekemään öisin töitä aamunkoittoon asti. En enää nykyisin.

* * *

Boston ei vastannut heidän mielikuviaan. Eric ei ollut koskaan ollut Yhdysvalloissa, joko mielenkiinnon puutteesta tai siksi, että vanhalle vuoden -68 vasemmistolaiselle koituisi liikaa viisumihankaluuksia. Katarina oli ollut vain kerran, kylmällä ja epäonnistuneella joulumatkalla lasten ollessa pieniä. Hänen mielikuvissaan maassa kaikki oli muovia ja ovenkahvat putoilivat, kun niihin tarttui. Ericin mielikuvat olivat kenties hivenen vanhanaikaisia, Boston toi hänen mieleensä

Boston Tea Partyn ja Amerikan vallankumouksen. Ainoastaan jääkiekkoareena Boston Garden näytti täsmälleen siltä kuin he olivat odottaneet. He näkivät kaksi ottelua, kun Bruins pelasi Chicago Blackhawksia ja New Jersey Devilsiä vastaan.

Erkki pelasi nykyään vakinaisesti Boston Bruinsin kakkosviisikossa, jota käytettiin enimmäkseen puolustuspelaamiseen ja jäähyjen tappamiseen. Bruins voitti Chicagon täpärästi ja hävisi yhdellä maalilla Devilsille, ja Erkki raapi otteluissa kasaan vain yhden syöttöpisteen. Perhepäivällisillä seuraavana pelittömänä päivänä oltiin yhtä mieltä siitä, että hänen panoksensa oli Expressenin kahden ampiaisen arvoinen. Oli perheen ironiaa käyttää inhottavan iltapäivälehden arvosteluasteikkoa.

He havaitsivat Bostonin yleisesti ottaen rumaksi kaupungiksi, se oli kaukana Amerikan vallankumouksesta. Paitsi mahdollisesti Waterfront, joka olisi hieno kesäaikaan mutta ei nyt jäätävässä talvituulessa. Cambridgessa meni jo paremmin, se muistutti enemmän sitä, miltä kuuluisan yliopistokaupungin, tässä tapauksessa sekä Harvardin että MIT:n kotipaikan, pitikin näyttää – toisin sanoen enemmän eurooppalaiselta kuin amerikkalaiselta.

Oudoin kokemus oli tavata Ericin serkku Eilert, MIT:n jonkin käsittämättömän alan professori. He olivat tunteneet toisensa jollain lailla teini-iässä ja jonkin aikaa myös ylioppilaaksi tultuaan, ennen kuin Eilert oli saanut mahtavan stipendin MIT:hin ja kadonnut Ruotsista ainiaaksi, lyhyesti sanoen emigroitunut. Saanut jopa Amerikan kansalaisuuden.

Hänestä oli myös tullut amerikkalainen, hänellä oli amerikkalainen perhe ja pihatiellä kolme autoa, kaksi tytärtä olivat jääkiekkojoukkueen cheerleadereitä, poika näytti ja kuulosti siltä kuin amerikkalaiset intellektuellinörtit nuorista intellektuellinörteistä kertovissa sitcomeissa. Ja vielä koira, beagle, joka oli väistämättä saanut nimen Ressu (Snoopy).

Professori Eilert Lauritzen – nimi lausuttiin *Ailört Lorissen* – oli amerikkalaistunut myös rajattoman vieraanvaraiseksi. Ihmisiä tuli ja meni, kesäaikaan puutarha oli koko ajan täynnä väkeä grillien ympärillä, ja nyt kun lunta oli puoli metriä (”kaksi jalkaa”), kokoonnuttiin isolle kiinteälle kuistille talon takapuolelle, missä akateemisia ystäviä tuskin erotti nuorista. Useimmat nimittäin istuivat sisätiloissakin lenkkarit pöydällä ja baseball-lippikset päässä.

Heti tultuaan Bostoniin junioripelaajaksi Bruinsin farmijoukkueeseen Erkki oli ujosti hakeutunut yhteyteen enonsa Eilertin kanssa ja päässyt välittömästi perheenjäseneksi. Kun hän ensimmäisen vuoden jälkeen oli vakiinnuttanut paikkansa Bruinsissa, romanssi Sue-tyttären kanssa oli väistämätön, olihan tyttö cheerleader ja Erkki perinteikkään NHL-joukkueen vakiokalustoa. Romanssi – jos sana nyt sopi, ehkä kyse oli pikemmin flirtistä – kuihtui melko nopeasti, ehkä isä Eilertin ja äiti Wilman huojennukseksi. Yhtä selvästi kuin vanhemmat pitivät yliopisto-opintoja tyttäriensä tulevaisuutena heidän oli vaikea kuvitella jommankumman tyttäristään perustavan perheen jääkiekkoilijan kanssa.

Mitään sellaista ei tietenkään sanottu ääneen, ajatus vain vilahteli rivien välistä.

Myös äiti Wilma oli väitellyt ja opetti Harvardissa oikeushistoriaa. Asianajaja Ericin oli vaikea pitää alemmuudentunteensa loitolla.

Koska kukaan *Lorissenin* perheessä isä *Ailörtiä* lukuun ottamatta ei puhunut ruotsia – hänen ruotsinsa oli täydellistä ja korostuksetonta huolimatta pian kolmestakymmenestä Yhdysvalloissa vietetystä vuodesta – Ericin oli nolattava itsensä keskustelemalla englanniksi, surkeimmalla kielellään. Katarina puhui epäilemättä parempaa englantia. Heti kun hänestä oli tullut kehitysyhteistyöministeri, nimityspakettiin kuuluvat englannin intensiivikurssit olivat alkaneet.

Kesti jonkin aikaa ennen kuin Eric tajusi, että Cambridge oli paikka, missä kaiken maailman ulkomaiset korostukset ja kieli-

oppivirheet sekoittuivat sekä brittiläiseen että amerikkalaiseen yleisenglantiin. Sallivuus oli rajatonta ja murtamista ruotsalaisittain pidettiin jopa hieman charmikkaana. Eräänä iltana heidän Amerikan-lomansa alussa, juuri sinä iltana kun syötiin perhepäivällistä peleistä vapaan Erkin kanssa, Eric sotkeutui odottamattomaan keskustelunaiheeseen puhumalla sivu suunsa. Yllättävää sinänsä, koska aihe liittyi isoäiti Johanneen. Olihan perheessä puhuttu hänestä paljon, Johanne oli pari kertaa jopa käynyt heidän luonaan Cambridgessa. He tunsivat hänet tyypillisenä akateemisena ihmisenä: väitellyt kuten perheen vanhemmat, kirjoitti lehtiin kuten vanhemmat, aivan normaali ihminen, jolla oli aivan normaali ura.

Mutta heillä ei näemmä ollut aavistustakaan isoäiti Johannen elämäntarinan tuntemattomasta syvänteestä. Hän ei ollut koskaan sanonut sanaakaan toisesta maailmansodasta.

Eric ja Katarina eivät oikein aavistaneet puhumattomuutta, vaikka sellainen Johanne oli ja oli aina ollut, ja he tajusivat tilanteen pahasti myöhässä.

He istuivat takan ääressä jonkinlaisessa oleskelutilassa päivällisen jälkeen ja Eric vitsaili ohimennen jotain sotasankarittaresta, jälkeenpäin hän ei edes muistanut mitä. Hän oli pitänyt selviönä, että kaiken täytyi olla tiedossa ellei kyllästymiseen asti vatvottu. Mutta nyt hänet kohtasi koko amerikkalaisperheen tyrmistynyt hämmennys.

”Mitä?” Eilert huudahti. ”Oliko pikku äitini majuri sodassa? Missä, lottajärjestössäkö?”

”Ei”, Eric vastasi vaivautuneena että oli paljastanut jotain, mitä Johanne-täti ei selvästikään ollut halunnut kertoa. ”Ei varsinaisesti lotissa vaan Special Operations Executivessa.”

Missä tahansa muussa sosiaalisessa tilanteessa vastaus olisi ollut vain häkellyttävä, aivan kuten Eric oli tarkoittanutkin. Kuka tuntisi hämärän brittijärjestön, joka lakkautettiin heti sodan loputtua?

Professori Eilert Lauritzen ja professori Wilma Lauritzen, Cambridge, Massachusetts, tiesivät kuitenkin välittömästi, mistä oli kysymys. Ja heidän kiihtyneestä ilmehtimisestään päätellen molemmilla tuntui olevan sadoittain jatkokysymyksiä.

Ericin oli mahdoton päästä satimesta. Johanne-tädin olemukseen sopi täydellisesti, että hän oli vältellyt keskustelua sotakokemuksistaan pojan perheen kanssa, joka oli myös hänen perheensä. Ei siksi että hän vältti aina kerskailua, no, ehkä sekin. Mutta enimmäkseen kysymys oli hänen näkemyksestään, että sota oli ollut jo kauan ohi ja loppuun vatvottu.

Poika, miniä ja lapsenlapset eivät tietenkään olleet samaa mieltä. Kaikki istuivat silmät ymmyrkäisinä odottaessaan saavansa tietää jotain kokonaan uutta.

Eric ei nähnyt ulospääsyä tilanteesta. Hän oli todellakin sanonut ”SOE:n majuri”. Se oli aivan liian dramaattista, jotta hän voisi peruuttaa tai siirtää vastuun Johanne-tädille ”sitten kun te seuraavan kerran tapaatte”. Eikö heillä sitä paitsi ollut oikeus tietää? He olivat hänen perhettään, he olivat hänen tarinansa perijöitä, ja ehkä Eric teki sekä hänelle että heille palveluksen.

Hän kertoi tarinan lyhytsanaisesti, lähes lakonisesti.

Jäätyään kiinni roolistaan Hjemmefrontenin kuriirina hänet siirrettiin Englantiin ja koulutettiin SOE:n kenttäoperaattoriksi salaisessa keskuksessa länsirannikolla ja sijoitettiin sen jälkeen operatiiviseen palvelukseen tukikohtanaan Ruotsi. Hänen tehtäviinsä kuuluivat enimmäkseen vankien vapauttaminen, pakolaisten auttaminen rajan yli ja lukuisat tiedustelutoimet rajaseuduilla vastarintaliikkeen ja englantilaisten salakuljetusoperaatioiden helpottamiseksi. Tehtäviin kuuluivat myös sabotaasit.

Kahden hänen komentamansa norjalaisen kommandon kanssa hän tuhosi muun muassa kokonaisen joukkueellisen SS-sotilaita. Puhtaasti sotilaallisten toimien rinnalla hänen tärkein tehtävänsä

oli auttaa juutalaispakolaisia rajan yli saksalaisten aloitettua norjanjuutalaisten pakkosiirrot Auschwitziin.

Niin, suurin piirtein näin.

Mutta ei hän tähän voinut lopettaa, kuten oli ehkä kuvitellut. Aihe oli tyhjentymätön arvatenkin kaikille, jotka yhden ainoan illan aikana hiipuvan avotakan edessä saivat nähdä pikku äidistään ja humoristisesta pikku isoäidistään aivan toisen kuvan kuin se, jonka kanssa he olivat varttuneet. He alkoivat kiskoa Ericistä irti yksityiskohdan toisensa jälkeen.

Kyllä, Israelin valtio kiitti häntä vuoden 1948 jälkeen.

Aivan totta, hänet kohotettiin arvoon "Righteous among the nations" ja hän sai nimikkopuun Israelin Yad Vashemiin, yhdessä muiden kanssa, jotka henkensä uhalla pelastivat juutalaisia holokaustilta.

Kyllä, tunnetuimmat nimikkopuun saaneet olivat Oskar Schindler ja Raoul Wallenberg.

Kyllä, aikoinaan myös Norja palkitsi hänet. Pyhän Olavin suurristillä, mutta tuntemattomasta syystä ei millään sotilaallisella kunniamerkillä. Ne menivät ehkä vain miehille.

Englannista? Kyllä, hänelle myönnettiin MC, Military Cross, jo sodan loppuvaiheessa.

Hienoko? Kyllä, täytyy sanoa. Vain Viktorian risti on korkeampiarvoinen.

Ei, hän on vältellyt kaikkea julkisuutta ja kieltäytyy kirjoittamasta muistelmia.

Kaksi viikkoa Yhdysvalloissa hurahti nopeasti jääkiekkoon ja enimmäkseen rentoon seurusteluun amerikkalaissukulaisten kanssa. Lukuun ottamatta tilanteita, kun uudet ystävät halusivat kuulla aiemmin tuntemattoman tarinan Eilertin mahtavasta äidistä, joka oli tähän saakka pitänyt salassa sotasankariutensa (amerikkalaiselta

kalskahtava sana, jota täti olisi paheksunut syvästi). Ystävät pitivät kyllä lenkkareita ja baseball-lippiksiä arkisin, mutta yhdenkään heistä ei olisi voinut kuvitella äänestäneen George H. W. Bushia.

Kaksi kertaa Eric ja Katarina lensivät Detroitiin katsomaan Red Wingsin kotiotteluita, joissa Calle pelasi ykkösketjun oikealla laidalla. Esitykset olivat aivan toisenlaisia kuin Bostonissa. Callesta povattiin jo supertähteä, edellisvuonna hän oli ollut ehdolla saamaan *Rookie of the Year* -kunnianosoituksen. Hän oli saanut jo lempinimen "*Swedish Lightning*" ja teki yhden maalin ja antoi kaksi maalisyöttöä ensimmäisessä ottelussa Chicagoa vastaan sekä kääntäen teki kaksi maalia ja syötti yhden St. Louis Bluesia vastaan. Joukkueen sisäisessä maalipörssissä hän oli toisena.

Hän ei luultavasti ihan heti palaisi kotiin ja alkaisi opiskella uudestaan, Katarina totesi yhtä aikaa surullisena ja ylpeänä.

He pitivät pari päivää vapaata sekä jääkiekosta että Cambridgen akateemisesta seurustelusta ja lensivät Niagaran putouksille, pieni rakkausloma loman sisällä, kuten Katarina sanoi. Piti nauttia uudesta vapaudesta, opetella uudestaan. Nykyään he pystyivät matkustamaan minne halusivat ilmoittamatta valtioneuvoston kanslialle. Katarinasta oli tullut rivikansanedustaja.

* * *

Tukholma, 15. joulukuuta 1991

Retki Saltsjöbadeniin lumensekaisessa sateessa oli synkeä, mutta pikemminkin uteliaisuuden kuin sentimentaalisuuden ajamana en voinut jättää sitä tekemättä.

Saltsjöbanan oli entisensä, kaikki pysäkit Slussenilta pääteasemalle olivat tuttuja. Mutta vaunut ja veturi olivat nykyään sinisiä ja toivat ennemmin mieleen raitiovaunuliikenteen, ja lippu oli ostettava

jonkinlaisesta koneesta. Siitä aiheutui hankaluuksia ennen kuin avukseni tuli joku avulias saltsjöbadilainen, iäkäs mies kuten minäkin. Luulin hämärästi tunnistavani hänet mutta pysyin varmuuden vuoksi vaiti.

Grand Hôtel Saltsjöbaden näytti täsmälleen samalta kuin lapsuudessani, kun kävelin sen ohi lyhyen matkan kohti Villa Bellevueta. Tuntui kuin aika olisi pysähtynyt, vaikka tennishalli hotellin oikealla puolella oli kadonnut.

Muutama minuutti myöhemmin huomasin tyrmistyksekseni, että lapsuudenkotimme oli jyrätty maan tasalle. Kukkulalle jolla talo oli kerran komeillut kuin linna, oli rakennettu vähintään parikymmentä keskiluokan huvilaa. Saksankuusimetsä oli hakattu, samoin tammimetsikön monta sataa vuotta vanhat puut ja muuri alueen ympäriltä tietenkin kaadettu.

Kumma kyllä meidän keltainen leikkimökkimme näkyi vilaukselta ylhäällä räntäsateessa ja yllätyksekseni huomasin, että venelaiturimme oli edelleen hyvässä kunnossa, betonista rakennettu totta kai. Isää ei syyttä kutsuttu ”Betonikuninkaaksi”, ja muistan hänen vakuuttaneen, että laituri eläisi pidempään kuin me kaikki. Se tosin jää nähtäväksi, mutta tuolla hetkellä se tuntui minusta erittäin todennäköiseltä.

En voinut jättää menemättä sinne ja istahtaa hetkeksi, vaikka sen takia minun täytyikin kiivetä suljetun rautaportin yli, mikä minun iässäni ei käynyt vaivatta sulavan arvokkaasti.

Kun istuin siellä ja kuvittelin Beduiinin ja muut purjeveneet kiinnitettyinä laiturin ja ison, vahvasti ankkuroidun vihreävalkoisen poijun väliin, palasi myös muisto onnettomasta kalansaalistani mieleeni. Sen on täytynyt olla keväällä 1918 eli Saksan puolustussodan lopulla. Olimme juuri saapuneet Saltsjöbadeniin paettuamme Norjasta, missä norjalaiset luokkatoverini olivat potkineet minut ”saksalaiskakarana” melkein hengiltä. Se siitä.

Aioin siis kalastaa piikkikaloja ja minulla oli iso lasipurkki, jonka olin täyttänyt merivedellä ja pienellä määrällä meriheinää. Olin ajatellut, että piikkikalat asuisivat siinä.

Oli kuitenkin kahdenlaisia piikkikaloja, toinen laji oli vaatimattomasti harmaanvihreä ja toinen kimmelsi karmiininpunaisena ja smaragdinvihreänä. Halusin tietysti saada nuo kauniimmat piikkikalat alkeelliseen akvaariooni. Niitä oli myös helpointa pyydystää, sillä ne olivat huomattavasti aggressiivisempia kuin arat harmaanvihreät. Kuljin ylpeänä kotiin purkissani neljä tai viisi kaunista kalaa.

Seuraavana aamuna ne olivat kaikki kuolleet, koska olin pyydystänyt vain riidanhaluisia uroksia, sitä paitsi kutuaikaan, josta voimakkaat värit johtuivat. Myöhemmin elämässäni sain liian monta kertaa nähdä ihmisurosten käyttäytyvän vankeudessa yhtä eläimellisesti.

Sattumat määräävät suurimman osan kohtalostamme riippumatta siitä, onko kutuasuinen piikkikala vai Ardenneilla osana tiedustelujoukkoa: kala voi sattua iskemään kiinni väärään kastematoon väärässä tilanteessa, ja sotilaat voivat sattua tienhaarassa lähtemään oikealle eikä vasemmalle.

Juuri sellainen sattuma muuten ratkaisi koko elämäni seitsemäntoistavuotiaasta eteenpäin.

Jos Oscar-eno ja minä olisimme tulleet Kielin regatan, Kielerwochen, aikaan viisi minuuttia aiemmin tai myöhemmin pitkään laituririviin kiinnitettyjen kilpapurjeveneiden luokse, elämäni olisi lähtenyt aivan toiselle polulle. Siitä olisi tullut varmasti myös paljon lyhyempi, jos siis olisin jäänyt kadetiksi Kriegsmarineen.

Kenties *Pour le mériteä* voisi pitää yhtenä merkittävistä sattumista. Oscar-enolla ja minulla ei ollut aavistustakaan, kuka saksalainen tunkeutui melko tökerösti seuraamme ja alkoi mongertaa käsittämätöntä kieltä, joka kuulosti kännisen sekoitukselta saksaa ja ruotsia. Hän oli saanut päähänsä, että me olimme ruotsalaisia, ja suolsi kiidollisuudenvuodatuksia siitä, että Ruotsi oli ensimmäisenä eurooppalaismaana rikkonut Saksaan kohdistuvan urheiluboikotin. Jossain siinä kohden olisimme normaalisti ja minimaalisen kohteliaasti ajaneet hänet matkoihinsa. Mutta silloin ja suunnilleen samanaikaisesti Oscar-eno ja se